

Oilada farzndlarni kasb tanlashga o'rgatishda nimalarga e'tibor berish lozim?

Ko'p oilalarda kechki dam olish soatlarida ota-onalar bolalarga o'z kasbi, uning mazmuni, mohiyati haqida zavq-shavq bilan so'zlab to'g'ri qiladilar. Odatda, mehnatda baxt topgan kishilarning o'z kasbi, kasbdoshlari, o'z mehnatlari orqali kishilarga keltirayotgan yaxshiligi haqidagi suhbatlari maroqli va samimiy bo'ladi. Ana shu samimiyat bolalarda ota-onalari, shuningdek, kasb-koriga qiziqish uyg'otadi, ular kabi o'z mehnatlari orqali elga, xalqimizga tanilish ishtiyoqi tug'iladi. Bu ishtiyoq bora-bora orzuga, maqsadga aylanadi.

Ota-onalar farzandlaridagi qiziqishlarini ertaroq aniqlashlari va shu qiziqishlari bo'yicha amaliy yordam berishlari zarur. Masalan, qiziqishlarga ega bo'lgan farzandlarda o'ziga ko'proq yoqqan sohani, to'garakni tanlashga yordam berish. Shuningdek, ota-onalar farzandlari tanlagan kasbi haqida yetarlicha kasbiy ma'lumotlarni ham berib borishlari zarurdir.^[4]

Bugungi kunda kasb tanlash masalalarining to'la va oqilona hal qilinishi ota-onalarning maktab bilan hamkorligi qay darajada ekanligiga ham bog'liqdir. Ota-onalar maktab bilan mustahkam aloqa bog'lasalar, o'z bolalari qalbida biron-bir kasbga qiziqish uyg'otib, uni maktabdagi kasb tanlashi bilan bog'lay olsalar, uni ta'lim jarayoni, darsda fan asoslarini chuqur o'rganish, amaliy mashg'ulotlarni muvaffaqiyatli tashkil qilish va o'tkazish bilan uyg'unlashtira olsalar maqsadga muvofiq bo'lar edi. Maktab ota-onalar bilan birgalikda xalq xo'jaligida namunali mehnat qilib, hurmat orttirgan va mehnatdan baxt topgan qariyalar bilan o'quvchilarning uchrashuvini uyushtirib tursalar, o'quvchilarning o'zlari qiziqqan kasbga mehri yanada ortadi.

Mustaqil jamiyatimiz kelajagi yosh avlodni qanday tarbiyalashimizga bog'liq. Shuning uchun biz yosh avlodni, O'zbekistonni, tug'ilib o'sgan vatanini, o'z ota-bobolari yashagan yurtini sevib, ardoqlash, bu vatanning baxt-saodati, ravnaqi yo'lida fidoiylilik ko'rsatish ruhida tarbiyalashimiz zarur. Ayniqsa iqtidorli yoshlar bilan ishlash, ularga chet tillarni mukammal o'rgatish, xorijiy mamlakatlar tajribalarini o'rgana oladigan qilib tarbiyalash mustaqil O'zbekistonimiz ravnaqi uchun g'oyat muhimdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Sh.Mirziyoyevning "2017-2021 yillarda maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish chora tadbirlari to'g'risida"gi qarori 2016-yil 29-dekabr
2. "2017-2021 yillarda maktabgacha ta'lim tizimini tubdan takomillashtirish chora tadbirlari to'g'risida"gi qarori 2017 yil 9 sentyabr.
3. Karimov I.A. Inson, uning huquq va erkinliklari – oliy qadriyat.– T.: O'zbekiston, 2006
4. B. Shoumarov, I. O. Haydarov, N. A. Sog'Unov, F. A. Akramova, G. Solihova, G. Niyozmetova "Oila psixologiyasi", "Sharq" nashriyoti 2008 y
5. Toshtemirova, D. (2021). NODAVLAT MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA TALIMNI TASHKIL ETISHNING MAZMUN MOHIYATI. *Мактабгача таълим журна*ли.
6. Toshtemirova, D. (2022). TARBIYACHINING MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTIDA TA'LIM TARBIYAVIY ISHLARNI TASHKIL ETISHDAGI O'RNI. *Мактабгача таълим журна*ли, 1(Preschool education journal).
7. Toshtemirova, D. (2022). Maktabgacha yoshdagi bolalarni rivojlantiruvchi o'yin turlarining xususiyatlari. *Мактабгача таълим журна*ли, 1(Preschool education journal).

VIRTUAL IJTIMOIIY MAKONDA RAQAMLI AXBOROT VOSITALARINING BOLALAR VA YOSHLARNING PSIXOLOGIK-PEDAGOGIK XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHNING MOHIYATI

Muxiddinova Dilnoza Shavkat qizi

Guliston davlat universiteti "Psixologiya" kafedrasida o'qituvchisi

Annotatsiya: Virtual ijtimoiy tarmoqlar bolalar va yoshlarga nisbatan tahdidlari turlari tahlil qilinadi. Raqamli axborot makonida bolalar va yoshlarning psixologik-pedagogik xavfsizligini ta'minlash vazifasiga adekvat bo'lgan tahdidlar tasnifi aniqlandi: yoshlar ruhiyatiga bevosita ta'sir etuvchi omillar va yosh avlod hayotiga salbiy ta'sir ko'rsatuvchi omillar.

Kalit so'zlar: bolalar va yoshlarning psixologik va pedagogik xavfsizligi, kiber tahdidlar, shaxsiy ma'lumotlar xavfsizligi, raqamli axborot muhiti.

Axborot muhitining yosh avlodga salbiy ta'siri jamiyat tomonidan ham, davlat institutlari tomonidan ham e'tirof etilgan [1]. Bugungi kunda strategik vazifa O'zbekiston "ta'limning barcha shakllari va darajalarining yuqori sifati va mavjudligini ta'minlaydigan zamonaviy va xavfsiz raqamli ta'lim muhitini" yaratishdir. Bu muammoni hal qilish, birinchi navbatda, axborot raqamli muhitda yoshlarning psixologik-pedagogik xavfsizligining mohiyatini aniqlashni taqozo etadi.

Ilmiy tadqiqotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, zamonaviy tadqiqotlar shaxsiy rivojlanish (shu jumladan bolalar va yoshlar rivojlanishi) uchun raqamli axborot muhitiga potentsial tahdidlarni tasniflash bo'yicha yagona yondashuvni ishlab chiqmagan. Yosh avlod ruhiyatining rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin bo'lgan raqamli axborot muhitining xavf omillari orasida tadqiqotchilar intellektual, jismoniy, psixo-emotsional ortiqcha yuklarni, veb-surfing tufayli irratsional ravishda qurilgan kundalik tartibni, to'yingan multimediani ta'kidlashadi.

So'nggi yillarda bir qator ilmiy maqolalarda xavfsizlikning ma'lum turlari aniqlangan. Demak, ijtimoiy-psixologik xavfsizlik deganda "shaxsning hayotining har bir daqiqasida sub'ekt psixikasini namoyon qiluvchi dinamik tuzilma sifatida qaraladigan holati" tushuniladi [2]; ijtimoiy-pedagogik xavfsizlik – "shunday murakkab tizim bo'lib, muayyan shart-sharoitlarga yo'naltirilgan bo'lib, u ijtimoiy masalalarni hamda shaxs yashaydigan muhitning ehtiyojlarini ham o'z ichiga oladi" [3]; Psixologik xavfsizlik "axborot muhitining ma'lum bir holati, shuningdek, shaxsning faoliyati va rivojlanishi jarayonida psixologik o'zgarishlarning buzilishiga yordam bermaydigan jamiyat sharoitidagi o'zgarishlar" deb hisoblanadi.

Bolalar va yoshlarning axborot xavfsizligini ta'minlash, birinchi navbatda, yosh avlodning global tarmoqdagi o'zaro ta'siri va faoliyatini psixologik va pedagogik qo'llab-quvvatlash bilan bog'liq. Axborot raqamli muhitda yoshlarning psixologik-pedagogik xavfsizligini ta'minlashning mohiyatini aniqlash uchun axborot xavfsizligining ruhiy holati mexanizmini aniqlaymiz. Xavfsizlikka bo'lgan ehtiyoj shaxsning asosiy ehtiyojlaridan biri bo'lib, u xavfning yo'qligi bilan bog'liq. A.Maslouga ko'ra, shaxsiy motivatsion shakllanishlar ierarxiyasiga ko'ra, bu ehtiyoj shaxsning o'zini o'zi anglash uchun asos bo'lib xizmat qiladi (tan olish va qadrlash, sevgi va mehr-muhabbat va boshqalar kabi ehtiyojlar bilan bir qatorda). insonning fiziologik ehtiyojlarini qondirish asosi).

Global tarmoqdagi faoliyat jarayonida insonning salbiy omillardan xabardorligi uning ba'zi "xavf signallari" ni idrok etishi orqali amalga oshiriladi. Shu bilan birga, idrok ko'p jihatdan sub'ektiv bo'lganligi sababli, odam har doim ham shaxsga haqiqatda yoki potentsial xavf tug'diradigan raqamli muhit ob'ektlari va jarayonlarini to'g'ri idrok etmaydi.

Ma'lumki, inson miyasi kognitiv ishlov berishda chegaralarga ega. Bu chegaralar individualdir, lekin o'zgarmasdir - axborotning katta miqdori, uning xilma-xilligi axborotni tushunish va qayta ishlashni qiyinlashtiradi. Shu bilan birga, zamonaviy yoshlar raqamli ma'lumotlardan foydalana olmaydi, yoshlar raqamli makonda hajmi va yo'nalishi deyarli cheksiz bo'lgan turli xil kontentni olishlari kerak. Binobarin, bolalar va yoshlarning internet tarmog'idagi axborotni "sog'lom idrok etish"ini ta'minlashning asosiy vazifasi ong chegaralarini aniqlash, global tarmoq mazmuni yo'nalishini aniqlashdan iborat.

Raqamli axborot makonida bolalar va o'smirlarning psixologik-pedagogik xavfsizligini ta'minlashning aniqlangan xususiyatlarini hisobga olgan holda, biz ushbu xavfsizlik turini shaxsni global miqyosdagi barcha turdagi salbiy omillardan himoya qilishga qaratilgan chora-tadbirlar tizimi sifatida belgilaymiz. Ushbu chora-tadbirlar tizimi uni amalga oshirishda tarmoq

foydalanuvchilarining ruhiy salomatligini ta'minlaydi, ularning kognitiv faollikka, aloqaga, ahamiyatiga bo'lgan ehtiyojlarini qondirishga yordam beradi, raqamli axborot muhiti sub'ektlari uchun o'zini o'zi anglash uchun shart-sharoit yaratadi, axborotning ob'ektivligi va adekvatligini ta'minlaydi. raqamli kontentni qabul qilish, jamiyatni raqamlashtirish sharoitida bolalar va yoshlarning an'anaviy insoniy qadriyatlarga asoslangan adekvat dunyoqarashini shakllantirish "raqamli gigienani bolalarni muntazam tarbiyalash kontekstiga kiritishni" ta'minlaydi.

Raqamli axborot makonida bolalar va o'smirlarning psixologik-pedagogik xavfsizligini ta'minlash muammosini hal qilish bir qator tamoyillarni hisobga olishni o'z ichiga oladi. Bu tamoyillar orasida [4], xususan, quyidagi tamoyillar belgilangan:

- izchillik (yosh avlodning psixologik va pedagogik xavfsizligini ta'minlashda barcha manfaatdor institutlarning o'zaro hamkorligini talab qiladi);

- ilmiy xususiyat (raqamli axborot muhitining yoshlar dunyoqarashini shakllantirishga salbiy ta'sirini oldini olish yo'llari va vositalarini aniqlash uchun fanlararo psixologik-pedagogik tadqiqotlarni o'tkazishni nazarda tutadi);

- axborot mazmunining ta'sir darajasini tartibga solish (bolalar va yoshlarning kiber-resurslarga kirishini yoshi va axborot madaniyatining shakllanish darajasiga muvofiq tartibga solish nazarda tutiladi);

- axborot makonida bolalar va yoshlar faoliyatini psixologik-pedagogik qo'llab-quvvatlash (bolalar va yoshlarni axborot mazmunini adekvat idrok etish va qayta ishlashga o'rgatish bo'yicha chora-tadbirlar tizimini ishlab chiqish va amalga oshirish ko'zda tutilgan).

Aytilganlarni sarhisob qilar ekanmiz, raqamli axborot makonida nafaqat ijobiy salohiyat, balki tahdidlar ham borligini qayd etamiz. Raqamli axborot makonida bolalar va o'smirlarning psixologik-pedagogik xavfsizligini ta'minlashning mohiyatini ochib berish global tarmoqning yoshlarga salbiy ta'siriga samarali to'siqni ishlab chiqish va amalga oshirish uchun zamin yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Хакимзянов Р.Н. Внутренние ресурсы психологической безопасности подростков в условиях интернет - коммуникации // Казанский педагогический журнал. - 2019. - №3. - С. 77-78;

2. Березина Т.Н. Факторы среды и их влияние на индивидуальную продолжительность жизни // Мир психологии. - 2013. - № 4. - С. 165-178;

3. Основы психологической безопасности // Часть 1. [Электронный ресурс]. URL: https://www.becmology.ru/blog/warrior/security_intro01.htm (дата обращения: 17.10.2021);

4. Borisenkov V.P., Gukalenko O.V., Pustovoitov V.N., Pustovoitova L.V. Principles of pedagogical interaction in the digital space // European Proceedings of Social and Behavioural Sciences EpSBS - DCCD 2020.

HISSIIY INTELLEKT VA UNING SHAKLLANISHI

Sharafitdinov Abdulla XXX

O'zMU Jizzax filiali Psixologiya kafedrası stajyor o'qituvchisi

Shovxiyev Luqmoniddin Boynazar o'g'li

O'zMU Jizzax filiali Psixologiya kafedrası stajyor o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada shaxsning hissiy intellekti ularning bir-birini hissiy idrok etishi va empatik munosabatlariga e'tibor qaratilgan. Hissiy intellekt va uning shakllanishining psixologik xususiyatlari ko'rsatib o'tilgan. Emotsional intellektni tashkil etishda tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: Hissiy intellekt, moslashuvchanlik, empatiya, stressga chidamlilik, qaror qabul qilish, munosabatlar boshqaruvi.